

Беларускае Культурна-Асьветнае Таварыства „Бацькаўшчына“ у Латгаліі і ягоная роля у справе стварэння беларускае школы ў Латвіі.

„Беларускае Культурна - Асьветнае Таварыства «Бацькаўшчына» у Латгаліі“ закладзена было ў Дзвінску 25 сакавіка 1921 году. У гэты дзень група ініцыятараў сабралася на кватэры ў Яна Восіпавіча Харлапа для заслуханьня дакладу аўтара гэтых радкоў на тэму: — „Гісторыя беларускага адраджэньчага руху“. Пасьля дакладу быў заслуханы прапануемы дакладчыкам праэкт статуту „Беларускага Культурна - Асьветнага Т-ва «Бацькаўшчына» у Латгаліі“ і ўхвалена было падаць гэты статут на зацьверджаньне. Падпісаць статут згадзіліся грамадзяне: 1) Канстантын Барысавіч Езавітаў, 2) Ян Восіпавіч Харлап, 3) Ян Максімавіч Белікаў, 4) Мікола Мітрафанавіч Хмялеўскі, 5) Вольга Аляксандраўна Васільева, 6) Пётра Пятровіч Дзяменьцьеў, 7) Якаў Фёдаравіч Кастылюк, 8) Аўгінья Фёдараўна Чапля і 9) Марыя Ільішна Сасноўская.

30-га сакавіка першыя сямёра з вышэйпералічаных грамадзян падпісалі статут у нотара, а 6-га красавіка статут быў здадзены ў Латгальскі Акруговы Суд у Дзвінску на зацьверджаньне.

У працягу часу, пакуль статут праходзіў праз усе фармальнасьці рэгістрацыі, ініцыятыўная група распрацавала праэкт далейшае працы, намеціла склад часовага Цэнтральнага Праўленьня і першыя арганізацыйныя крокі яго. Вось чаму, калі статут быў нарэшці зацьверджаны, праца Праўленьня пачала разьвівацца надзвычайна шпарка і прадукцыйна на раней распрацаванаму пляну.

Праца Т-ва „Бацькаўшчына“ улетку 1921 году разьвівалася, галоўным чынам, у трох аснаўных кірунках: па-перш — у кірунку пашырэння сваіх уплываў на беларускае грамадзтва ў Латвіі, шляхам стварэння філіялаў Т-ва ў розных мясцовасьцях, каб аб'яднаць наўкола „Бацькаўшчыны“ ўсе сьвядомыя беларускія сілы і праз іх згуртаваць і паступова ўсьвядоміць усю беларускую меншасьць; па-другое — у кірунку інфармацыі латвійскага грамадзтва і Ураду аб становішчы беларускае меншасьці і яе культурна - асьветных патрэбах; а па-трэцяе — у кірунку арганізацыі беларускіх школ у Латвіі, найперш-жа ў беларускіх вёсках Латгаліі.

Трэба канстатаваць, што ва ўсіх трох пералічаных кірунках праца мела даволі задавальняючыя посьпехі. — У працягу лета 1921 году было закладзена некалькі аддзелаў Т-ва, з якіх галаўнейшымі былі: Люцынскі, Краслаўскі і Стара-Слабодзкі. Латвійскаму Ураду, Міністэрству Асьветы і Устаноўчаму Сойму Латвіі былі пададзены абшырныя мэморыялы аб агульным стане беларускага жыхарства, а мяйсцовым Латгальскім самаўрадам і інспэктарам народных школ у Латгаліі былі накіраваны мотываваныя заявы аб патрэбе стварэння беларускіх школ у некаторых валасьцёх і гарадох Латгальшчыны. Каб падрыхтаваць адчыненьне з восені 1921 - 22 навучальнага году адкрыцьце беларускіх школ, Т-ва правяло рэгістрацыю настаўнікаў-беларусаў, якія скончылі расейскія вучыцельскія інстытуты, вучыцельскія сэмінары і васьмья клясы жаночых гімназій, або вытрымалі адпаведныя іспыты — у даваенныя часы ці пры Латвійскай уладзе — і ужо мелі права выкладаць у школе. Такіх настаўнікаў-беларусаў аказалася вельмі значная лічба у Дзвіншчыне і ў Лю-

цыншчыне і нават у самым м. Дзвiнску, шмат хто з iх меў ужо і пасады ў расейскiх і польскiх школах, і вось для iх, каб падрыхтаваць iх да працы ў беларускай школе, Т-ва пачало дамагацца ад

Ігнат Дварчанiн — аўтар „Беларускае Хрэстаматы“ і пасол польскага Сойму, зара сядзiць у турме: засуджаны польскаю уладаю.

Мiнiстэрства Асьветы дазволу на стварэньне летнiх курсаў Беларусказнаўства ў Дзвiнску і ў Люцыну.

Захады Т-ва „Бацькаўшчына“ аб курсах Беларусказнаўства ў Дзвiнску закончыліся памысна: 28 лiпеня 1921 году, на аснове паведамленьня Мiнiстэрства Асьветы ад 27 лiпеня за № 3076, — у Дзвiнску былі адкрыты першыя летнiя шасьцiднёвыя курсы Беларусказнаўства для настаўнікаў - беларусаў. Лектарамі на курсы былі прызначаны грамадзяне: К. Езавiтаў і Ігнат Дварчанiн, выписаны з гэтаю мэтай Т-вам з Вiльнi. Агульнае кiраўнiцтва курсамі было ўскладзена на iнспэктара аснаўных школ Дзвiншчыны, гр. Луку Азолiня, які кiраваў гаспадарчаю часткаю і рабiў аплату лектароў з пераведзенай у яго распараджэньне кiраўнiком школьнага дэпартаменту Мiнiстэрства Асьветы, гр. Мэлн-алкснiсам, невялiчкай дапамогі на беларускiя курсы — здаецца ўсяго ў памеры 500 рублёў.

Слухачамі на Дзвiнскiя летнiя курсы Беларусказнаўства запiсалiся 73 асобы:

1. Цiшкевiч Марыя, ск. 7 кл. гiмн., вуч. Сватаўскае шк. ў Калiншчыне.
2. Шаршун Алёна, ск. 5 кл. гiмн. і 8 мес. пэд. курс., Пагулянскай школы.
3. Кокiна Леонарда, ск. 4 кл. гiмн., вуч. Элернскай шк. ў Iлукштаншч.
4. Белякова Вера, ск. 8 кл. гiмн., вуч. Калупскае шк. ў Дзвiншчыне.
5. Жук Вiктар, ск. вуч. сэмiнар., вуч. Бароўскае шк. ў Iлукштаншчыне.
6. Вашкевiч Ян, — вестак нiма.
7. Земец Антон, ск. 4-х кл. гар. вуч., вуч. Бальманскай шк. ў Iлукштан.
8. Гнядоўская Марыя, сконч. 7 кл. гiмн., вучыцелька.
9. Казлоўская Аляксандра, сконч. 7 кл. гiмн., вучыц.
10. Чыжэвiч Марыя, ск. 4 кл. гiмн., вуч. I Прыдруйскай школы.
11. Жукава Нiна, — вестак нiма.
12. Вiшнеўская Антанiна, — вестак нiма.
13. Памеранцава Зофiя, ск. 7 кл. гiмназii.
14. Салаўёў Аўген, ск. 7 кл. рэальн. вуч. і пэдаг. курсы, вучыцель Балтмуйжскай школы ў Дзвiншчыне.
15. Салаўёў Аркадзь, ск. 7 кл. рэальн. вуч., пасады ня мае.
16. Зыкава Лiдзiя, 8 кл. гiмн., вуч. 2-й расейск. шк. ў Дзвiнску.
17. Юкша Анастасiя, ск. 4 кл. гiмназii.
18. Фiлатаў Мiкалай, ск. вуч. сэмiнар., вуч. Скрудалiнскае шк. ў Iлукшт.
19. Зiнькевiч Монiка, ск. 7 кл. гiмн. і вуч. курсы, вуч. Калкунскае шк.

20. Васілеўскі Зігмунд, ск. 7 кл. рэальнага вучылішча.
21. Дзямідава Гэлена, ск. 8 кл. гімн., вуч. Станкевічскай школы.
22. Чапля Ніна, ск. 8 кл. гімн., вуч. III Дзьвінскай расейск. школы.
23. Высокіх Уладзімер, ск. Кадэтскі Корп., вуч.-кір. Прыдзруйскае шк
24. Бялінская Вольга, ск. 8 кл. гімн., вучыцелька.
25. Васільева Вольга, ск. 8 кл. гімн., кіраўн III рас. шк. ў Дзьвінску.
26. Хмялеўскі Мікалай, ск. вуч. сэм., вуч. III рас. шк. ў Дзьвінску.
27. Хахлоў, — вестак німа.
28. Станкевіч Язэп, — вестак німа.
29. Астроўскі Фэліцыян, ск. 3 кл. рэальн. вуч. і пэд. курсы, вуч. Курцумскае школы, Ілукштанскага пав. † у сакавіку 1932 г.
30. Акунёў Аляксандр, ск. 4-х кл. гар. вуч., вуч. Таборскай школы ў Скрудаліншчыне Ілукштанскага павету.
31. Мілоўская Аўгінья, ск. 8 кл. гімн., вуч. Крыванскае школы ў Ліксненшчыне Дзьвінскага павету.
32. Шыфэр Марыя, — вестак німа.
33. Дзедзель Язэп, — вестак німа.
34. Бонікевіч Леакадзія, ск. 6 кл. гімн. і пэд курсы, вуч. Капінскае школы ў Ізабеліншчыне Дзьвінскага павету.
35. Харлап Аўген, — вестак німа. † у ліпеню 1922 г.
36. Агеева Натальля, ск. 8 кл. гімн., вуч. Янчынскай шк. ў Дзьвіншчыне.
37. Лебедзеў Піліп, ск. вуч. сэм., вуч. Кошкінскай шк. ў Дзьвіншчыне.
38. Кастылюк Якуб, ск. вуч. інстытут, вуч. III расейск шк. ў Дзьвінску.
39. Дубавік Канстантын, ск. пэд. курсы ў Віцебску, вуч. Якубінскае школы ў Малінаўшчыне Дзьвінскага павету. † 1930 г.
40. Сасноўская Марыя, ск. 8 кл. гімн., вуч. I расейск. шк. ў Дзьвінску.
41. Сямёнава Кацярына, ск. 7 кл. гімн., вуч. Малюткаўскае школы ў Ілукштаншчыне.
42. Малько Міхал, — вестак німа.
43. Чапля Гэнадзі, ск. 7 кл. рэальнага вуч.
44. Лянкевіч Аўгінья, ск. 7 кл. гімн., вуч. Кокінскае шк. ў Ізабеліншч.
45. Калядзінская Разалія, ск. 7 кл. гімн., вуч. польск. шк. ў Дзьвінску.
46. Заліўскі Сьцяпан, ск. духоўн. сэмінарыю, пасады ня мае.
47. Ерафеева Аляксандра, — вестак німа.
48. Савіцкая Фрацышка, ск. 6 кл. гімн., вуч. IV польск. шк. ў Дзьвінску.
49. Дзевяковіч Марыя, ск. прагімн., вуч. Эйсаўскае шк. ў Прэльшчыне.
50. Перавалаў Язэп, — вестак німа.
51. Бінькова Аляксандра, — вестак німа.
52. Старынская Марыя, — вестак німа.
53. Кляменьцеў Аляксей, ск. вуч. сэм., кір. I рас. асн. шк. ў Дзьвінску.
54. Войтава Вольга, — вестак німа.
55. Шостак Ігнат, ск. вуч. сэмінар., Бароўскае шк. ў Ілукштаншчыне.
56. Галькоўская Марыя, — вестак німа.
57. Ермачонак Анна, — вестак німа.
58. Новікава Марыя, — вестак німа.
59. Рыбакова Агата, — вестак німа.
60. Каржанеўская Аляксандра, ск. 8 кл. гімн., вуч. I рас. шк. ў Дзьвінску.
61. Марозава Марыя, ск. 8 кл. гімн., вуч. Маскавіцкае шк. ў Прэльшчыне.
62. Сапега Мікіта, ск. Археолёг. інстытут і вайсковае вучылішча, вуч. III рас. школы ў Дзьвінску.
63. Цімаховіч Антон, ск. 6 кл. рэальн. вуч. і вуч. курсы, вуч. Пу-стынскае школы ў Дзьвіншчыне. † 1924 г.

64. Мікіраў Тадор, — вестак німа.
65. Белікаў Ян, ск. вуч. сэмiнар., вуч. II рас. школы ў Дзвiнску.
66. Кляменьцеў Андрэй, ск. 7 кл. рэальн. вуч., вуч. Каралеўскае школы ў Малiнаўшчыне, Дзвiнскага павету.
67. Сушынская Гэлена, ск. 8 кл. гiмн., пасады ня мае.
68. Вэвэр Леокадзiя, ск. 5 кл. гiмн. i вуч. курсы, пасады ня мае.
69. Паланевiч Ванда, ск. 8 кл. гiмн. i курсы пчалярства, пас. ня мае.
70. Дзiргач Вiктар, — вестак німа.
71. Каляда Фэлiкс, — вестак німа.
72. Кузьмiна Галiна, — вестак німа.
73. Казлоўская, — вестак німа.

Умовы заняткаў на курсах былі даволі цяжкія — слухачы былі перагружаны працаю, бо адначасна з беларусазнаўствам слухалі і курсы латыскае мовы, якія адбываліся ў Дзвiнску для меншасьцёвых настаўнікаў, — але агульны настрой і ўздым большае часткі слухачоў быў надзвычайна высокі: яны з захопленнем слухалі курс гісторыі Беларусі, гісторыі беларускае літэратуры, гісторыі беларускага адраджэньня, географіі Беларусі і старанна падганялі і ўдасканалівалі веданьне беларускае мовы, аб граматыцы і слоўніку якой многія з курсантаў да паступленьня на курсы нават і ня ведалі.

Курсы Беларусазнаўства закончылі сваю працу 31-га жніўня. Тыя настаўнікі, якія акуратна адведвалі заняткі і выказалі задавальняючыя посьпехі ў праслуханым курсу, атрымалі пасьведчаньні за подпісам лектараў і загадчыка курсаў. Пасьпяхова скончылі курсы ніжэйпералічаныя 20 грамадзян:

1. Цiшкевiч Марыя.	11. Васiлеўскі Зыгмунд.
2. Шаршун Алена.	12. Васiльева Вольга.
3. Кокiна Леонарда.	13. Хмялеўскі Мiкалай.
4. Белякова Вера.	14. Астроўскі Фiліцыянт.
5. Жук Вiктар.	15. Дубавiк Канстантын.
6. Земец Антон.	16. Сасноўская Марыя.
7. Чыжэвiч Марыя.	17. Сямёнава Кацярына.
8. Салаўёў Аўген.	18. Залiўскі Сьцяпан.
9. Салаўёў Аркадзь.	19. Шостак Iгнат.
10. Юкiна Настасься.	20. Ермачонак Ганна.

Шмат працы на гэтых першых курсах Беларусазнаўства ў Латгаліі прышлося пакласьці лектарам, асабліва гр. Iгнату Дварчанiну, які бязвыездна працаваў у Дзвiнску праз увесь час курсаў і трымаўся ў самым цесным кантакце з курсантамі, аддаючы ім увесь свой вольны час і кіруючы рознымі гурткамі, якія з яго ініцыятывы закладзены былі на курсах. З гэтых гурткоў асабліва значную працу правёў Драматычны гурток, які потым, пасля зачыненья курсаў, паклаў аснову Драматычнай Дружыны пры Т-ве „Бацькаўшчына“.

20 настаўнікаў, выпушчаных Першымі Летнімі Курсамі Беларусазнаўства ў Дзвiнску, аказаліся, хаця і насьпех, але даволі добра падрыхтаванымі вучыцямі для першых беларускіх вясковых школ на Дзвiншчыне. Таму Т-ва пачало дамагацца адчыненья некалькіх беларускіх школ у Дзвiнскім павеце, у першую чаргу ў Пустынскай і Прыдзруйскай валасьцёх, дзе больш за 90% жыхарства зьяўляецца беларусамі.

Першыя летнія курсы Беларусказнаўства для вучыццалёў Дзвiншчыны і Ілукштаншчыны ўлетку 1921 году. У сярэдзіне сядзяць: школьны інспектар Дзвiншчыны — Лука Азолiнь, і лектары курсаў: К. Езавiтаў і Ігнат Дварчанiн.

Вымогі Т-ва былі задаволены Дзвiнскаю павятоваю Школьнаю Радаю — і з восені 1921 году ў памянёных двух валасьцёх адчыніліся першыя 16 беларускіх аснаўных школ у Латвіі, у якія былі прызначаны настаўнікі, праслухаўшыя летнія курсы беларусказнаўства ў Дзвiнску.

Захады Т-ва „Бацькаўшчына“ аб стварэньні гэтых жа курсаў беларусказнаўства ў Люцыну для настаўнікаў-беларусаў Люцыншчыны — па невядомых для нас прычынах — ня былі прыняты пад увагу, і такім чынам—Люцыншчына, перад пачаткам 1921-22 навучальнага году, аказалася без падрыхтаваных настаўнікаў-беларусаў. Гэта дужа шкодна і балюча адбілася потым на агульным стане беларускае культурна-асьветнае працы ў Люцыншчыне і асабліва на стане і жыццю беларускіх аснаўных школ, якія, ня гледзячы на тое, што падрыхтаваных настаўнікаў не было, усё-ж-ткі ў працягу 1921-22 навучальнага году былі аснованы ў Люцыншчыне. Усё, што змагло ў 1921 годзе зрабіць для настаўнікаў-беларусаў Люцыншчыны Цэнтральнае Праўленьне Т-ва „Бацькаўшчына“ і яго Люцынскі аддзел — гэта арганізаваць у верасьні месяцы некалькі пасобных лекцый і рэфэратаў-гутарак, праведзенных гр. гр. І. Дварчанiным і К. Езавiтавым на актуальныя тэмы беларускага адраджэньчага жыцця.

Тым часам, узварушанае летнімі курсамі беларускае грамадства ў Дзвiншчыне пачало выяўляць сваю ініцыятыву — моладзь і праслухаўшыя курсы настаўнікі, шукалі магчымасьці ўнесці і сваю долю працы ў беларускі адраджэньчы рух. Найбольш актыўныя з іх, пры ідэёвай дапамозе гр. Ігната Дварчанiна ды пры некаторай грашовай дапамозе з боку аўтара гэтага артыкулу, заклалі ў Дзвiнску першую Беларускаю Драматычную Дружыну пры Т-ве „Бацькаўшчына“.

(Працяг будзе).

К. Езавiтаў.